

peilaten

Nonfiction film, nonfiction novel

Kolmostelevisio esitti taannoin itseään new journalism'ia, ts. Truman Capoten klassiseksi jäävän kirjan Kylmäverisesti filmatisoinnin. Kaksi tuntia ja viisitoista minuuttia mustavalkoista elokuvaa, jossa ei ollut yhtään turhaa kohtausta ja joka toisaalta riitti kattamaan laajahkon kirjan keskeisen sisällön.

Taiturimaista filmissä oli tapa, jolla tekijät osoittivat kahden miehen tekemän kokonaisen perheen surman ja noiden surmaajien kuolemantuomion täytäntöönpanon yhtä epäinhimillisiksi teoiksi.

Valistunut lehtemme lukija tietää mitä oli new journalism: dokumentarismia ja sosiaalirealismia. Capote itse oli viehätynyt käsitteestä nonfiction novel, joista ensimmäinen sana siis viittaa journalististen tuotosten ja ns. todellisuuden suhteeseen.

Nonfiction novel'iakaan ei ole pakko ihannoida. Ruotsalainen tiedotustutkija Torsten Thurén on tässäkin lehdessä (2/86) pohtinut tuon korkea-asteisena dokumentarismin esiintyneen suuntauksen rehellisyyttä. Yksi esimerkki: miten Capote muka pystyi rekonstruoimaan surmaajien keskinäiset vuosien takaiset keskustelut? Vankilassa pitkälti jälkikäteen tekemiensä haastattelujen perusteella? Kummallakin syyllisellä oli valitus- ja lykkäyskierteessä voimakas motivaatio puhua omaan pussiinsa.

Ja saa siitä palkinnon

Joitakin vuosia sitten kirjoiteltiin mm. tässä lehdessä paternalistisesta ja populistisesta yleisradiotoiminnasta. Kumma kyllä keskustelu ei ole virinnyt uudelleen nyt, kun

tarjolla olisi paternalismin ääriesimerkki.

No TV:n Frank Pappa tietenkin. Kuka muu?

Jos tähänastinen uutisjournalismi on pyrkinyt hallitsemaan vastaanottajien tajunnan kognitiivista puolta eli sitä mitä he maailmasta uskovat, nyt tuo autoritaarisuuden mestari yrittää sanella vastaanottajien asenteet ja arvotkin. Ja saa siitä palkinnon!

Myös paikallisradioiden juonnettujen musiikkiohjelmien tekijöitä sopisi tutkia paternalismin ja autoritaarisuuden näkökulmasta.

Yhden keskustelukirjan anatomia

Alkuvuodesta puhutti ainakin pientä piiriä lääkäri Mikko Raunion kirja Vihreä valhe, jonka tecmana paljolti on ympäristöriskien saama julkisuus.

Pauniolla on nasevia epämuodikkaita kysymyksiä esim. tieto-opin alueelta: "Jos kaikki tieto on kyseenalaista, miksi juuri ydinvoima on vihreille niin ehdottomasti vastustettava ja kummallinen asia? Eihän ehdottomia totuuksia pitäisi löytyä ydinvoimakaan pahuudesta?" Vastausta Paunio tuskin saa.

Niin ikään kirjoittaja paljastaa demagogisia näennäisargumentteja. Ajatellaanpa plutoniumia: nyrkkillinen tuota ainetta riittää tappamaan koko ihmiskunnan. Mutta mikä voima jakaisi plutoniumin tasan kaikkien ihmisten kesken? Oletuksessa plutoniummöykky hajoaisi murusiksi ainoastaan kuumia hiukkasia, mutta tämä on kuulemma mahdotonta.

Paunio huomauttaa ohimennen, että kaikki maailman leipäveitset "pystyvät tappamaan" koko ihmiskunnan — mutta eivät vain tapa, Peilaaja lisäksi.

Aito tutkija antaa kirjoittajan mukaan harvoin aihetta ns. sensaatiojournalismiin eli hirvittävien riskien näkemiseen milloin missäkin. Aito tutkija näet suhtautuu varovaisesti ja varauksellisesti tutkimustuloksiin, niin omiin kuin muiden.

Varovaisuuden ja varauksellisuuden Paunio itse kuitenkin unohtaa silloin, kun hän korostaa monien riskien vähyyttä tai olemattomuutta. Tämä alentaa hänen kirjansa arvoa, eikä vähän alennakaan.

Manipulaatiota, mitäpä muuta

MTV ei Peilaajan mielestä tee kolmoskanavan Huomenta, Suomi -ohjelmaansa hullummalla tavalla, mutta siinä on yksityiskohtia joita hänen hermonsensa eivät kestä.

Toimitus voi esim. soittaa kaikille kansanedustajille ja kysyä, saisiko heistä yli- ja sivutoistia peräi veroa enem-

män kuin 50 %. Vastausjakautuma julkaistaan kuvaruudussa monta kertaa aamun mittaan, uutisena totta kai.

Vastauksen oli oltava kyllä tai ei. Eroa ei tehty A:n ja B:n välillä. A on valintamyymälän kassa, jonka kuukausipalkka päätoimesta on 5.000 mk ja siivoamalla hankitut sivutyötulot 450 mk/kk. B on johtavassa asemassa oleva sairaalalääkäri, joka päävirastaan vetäisee 25.000 mk/kk ja sivutoistään yksityisellä lääkäriasemalla 22.450 mk. Se siitä.

Vai dokumentaarisen

Tässä taannoin, kun osassa maata vielä oli lunta, Valokuva-lehden päätoimittaja Kati Lintonen kertoi julkisesti dokumentaarisen valokuvan olevan Suomessakin uuden tulemisensa edessä, nuorimmassa polvessa kun on taas kiinnostusta sitä kohtaan.

Vai dokumentaarisen! Ja Yhdysvalloista kun hankittiin Arno Rafael Minkkinen opettamaan mikä on Ainoa Oikeaa Valokuvausta, postmodernin propagoijat ovat olleet aktiivisempia kuin koskaan ennen ja monet vastavoimat liikkeellä.

Vai dokumentaarisen! Naiivia naturalismia, tai realismia, sama asia. Hävetkööt.

Kyseenalaistamisen kyseenalaistaminen

Suuren äänimääränsä huumassa tuli vihreiden puheenjohtaja Heidi Hautala tv:n vaalivalvojisissa kommentoineeksi vaaleissa tapahtuneita muutoksia suunnilleen niin, että suomalaisetkin uskalsivat äänestää toisin, kun he olivat nähneet että Itä-Euroopassa kansalaiset ovat uskaltaneet kyseenalaistaa vallanpitäjät.

Aivan oikein. Itä-Euroopassa harva kaipaa entistä meinoa.

Sen Hautala kuitenkin tietysti jätti sanomatta, että kyseenalaistettujen vallanpitäjien kyseenalaistajia arvostellaan nyt taas jo heitäkin täyttä päätä. Puolan presidenttinä toimii entinen sähköasentaja ja lakkopäällikkö, jota eräät suomalaisetkin tiedotustukijat 80-luvun alussa kirjoituksissaan sokevasti ihannoivat. Osa hänen entisistä kannattajistaan on kääntynyt häntä vastaan, syinä hänen talouspoliittisten tietojensa ja taitojensa kehous jota hän koettaa kompensoida mahdollisimman autoritaarisilla poliittisilla käytännöillä.

Tšekkoslovakiaa taas hallitsee presidenttinä entinen toisinajatteleva näytelmäkirjailija, joka nyt on ehdoton oikeinajattelija. Myös häntä arvostellaan. Vaclav Havelin kritiikki ei tosin ole saanut yhtä murskaavia muotoja kuin

Lech Walesan.

Puheena oleva ilmiö muistuttaa sitä, että esim. tieteessä auktoriteettien kaatajat pyrkivät ja usein pääsivät uusiksi auktoriteeteiksi.

Yhden journalistisen genren sisällönmuutos

Entinen huipputason poliitikko ja Suomen Pankin pääjohtaja kuolee. Hänestä julkaistavat nekrologit ovat kunnioitavia, niissä luetellaan hänen ansionsa ja mainitaan myös hänen alkoholiongelmansa.

Huipputason rock-muusikko kuolee. Hänestä julkaistavat nekrologit ovat kunnioittavia, niissä luetellaan hänen ansionsa ja mainitaan myös hänen alkoholiongelmansa.

Mikähän on seuraava vaihe? Nekrologeihin hiipivät maininnat siitä että manalle mennyt oli ketjupolttaja, hän ahmi ruokaa ja oli sairaalloisen liikalihava, hän tavoitteli erotomaanina/nymfomaanina yhä uusia naisia/michia, hän oli perverssi, hänellä oli monia sairauksia kuten AIDS.

Toki tämä kehitys varmaan merkitsisi monien nekrologien muuttumista aiempaa objektiivisemmiksi. Juuri tuo määre ei normaalisti ole ollutkaan nekrologijournalismin ihanne.

Kysymys ei muuten ole nekrologien ”muodonmuutoksesta” — mikä suttuinen käsite, sotkuisen ajattelun tuote niin kuin ”ajatusmuoto” — vaan sisällönmuutoksesta. Muodoltaan muistokirjoitukset ovat aika lailla entisenlaisia, Peilaaja havaitsse.

Milloin teksti oli pyhää?

Kaikki muuttuu, ja nopeasti, ja jokaisen on uskottava kaiken muuttuvan, ja nopeasti. Tuon uskon nimi on aikaansa seuraaminen.

Vihreä lanka -lehdessä (7/91) politologi Jukka Kanerva kertoi, miten ”kaikki ideologiset toiminnan oikeuttamisyrietykset muuttuvat informaatorijähdyksen oloissa sinänsä miltei mahdottomiksi”. Pääsyynä on informaation muuttuminen kuvalliseksi. ”Teksti ja siinä kirjoitetut sanat menettävät pyhän luonteensa - -”.

Milloin teksti oli vastaanottajille pyhää? Kanerva hoi, milloin? Ja historiantutkijat, milloin?

Kaiken huipuksi myös Peilaaja arvelee, että esim. sata vuotta sitten ihmiset olivat joukkotiedotuksen äärellä herkkäuskoisempia kuin tänään. Mutta Peilaaja ei julista, hän vain arvelee. Vihdoin pitäisi tutkitun tiedon avulla päästä eteenpäin niin julistamisesta kuin arvelemisestä.

Yksi tulkinta, yksi totuus

Viime vuonna lähetetty ns. Tupolev-kortti — kukapa ei sitä muistaisi? — synnytti lehtikeskustelun, jota nyttemmin myös on tutkittu; sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvojulkaistujen sarjassa on ilmestynyt kolme asiaa koskevaa raporttia.

Peilaaja ei ole näitä raportteja nähnyt, vaan on lehdistelostusten varassa. Joka tapauksessa hänen mieleensä on jäänyt tutkijoiden tulkinta niiden naisten yleisönosastoym. kirjoituksista, jotka puolustivat kyseistä korttia. He halusivat miellyttää miehiä.

Siis yksi tulkinta, yksi totuus. Tasa-arvotutkijat eivät ilmeisesti tunnustakaan tulkintojen avaruutta.

Journalismi maailman selittäjänä ja arvottajana

Lehtemme tämän numeron aineisto oli jo suurin piirtein koossa, kun maassa alkoi hotelli- ja ravintolalakko ja -työsulku. Tilanteeseen jouduttiin poikkeuksellisella tavalla: työntekijäpuoli hyväksyi valtakunnansovittelijan sopimusesityksen, mutta työnantajat hylkäsivät sen.

Peilaaja toki muistaa ja tietää, miten valtajulkisuus normaalisti suhtautuu suht. pienituloisten ammattikuntien lakkoiluun. Tälläkin kertaa heräsi kysymys, pystyikö tuo valtajulkisuus selittämään työtaistelun yksinomaan tai pääasiassa työntekijöiden syyksi.

No jaa, kiintoisia argumentointitapoja ainakin ilmeni. Kun työntekijäpuoli oli jo ennen työtaistelua valmis tulemaan työnantaja pitkälle vastaan, kirjoitettiin että se oli alun alkaen ylimitoitannut vaatimuksensa ja kärjistänyt neuvotteluilmapiiriä. Jos se taas olisi pysynyt vaatimuksissaan, olisi todennäköisesti kirjoitettu sen olleen jääripää.

Silti ei tilanteeseen ainakaan eksplisiitisti nähty yhtä ainoaa syyllistä. Sympatit ja antipatiat vain paljastuivat.

Mammutilausunnon ongelma

Peilaaja on ihmetelty, miksi lehtemme julkaisee muun ohessa hallinnollisia dokumentteja eli lausuntoja lisensiaatintöistä ja väitöskirjoista. Kuulemma siksi että ne saatavat olla tärkeää tieteellistä keskustelua ja normaalisti niitä lukevat vain aniharvat.

Ongelmiakin on. Yhdellä tiedotusopin lähialueella hyväksytyn väitöskirjan ainoa tarkastaja ilmoitti, että hän ei ole kirjoittanut lausuntoaan ”julkisuutta varten”. Kiltteydessään toimitus luopui suunnitelmastaan eikä siis käyttänyt hyväkseen asiakirjojen julkisuuslakia.

Apropos lähialue. Niitä on monta, yhtenä ns. humanistinen elokuvatutkimus joka toistaiseksi sijaitsee jonkin emolaitoksen siipien suojassa. Oulun yliopistossa väitteli Matti Lukkarila tutkimuksellaan Sininen valo, Béla Balász ja hänen elokuvateoriaansa. Vastaväittäjästä Martin Kusch kirjoitti 24 sivun ja Jerker A. Erikssonin kahdeksan sivun lausunnon.

Julkaista siis niitä ei voida, mutta tilata kylläkin. Oulun yliopistosta numerosta 981-3112050, on Peilaajalle vihjaistu.

Lopuksi journalistisen kirjoittamisen peruskurssi

”Kirjoittamista on määritelty monella tavalla. Yksi käypänen selitys on Maxim Gorkin antama: ’Kirjoittaminen on maailmankäsittämistyötä’. Sellaisena minä sen koen. Kirjoittamisellani hahmotan maailmaa, yritän selvittää ensin itselleni, miten se toimii ja toivon, että siitä jäsentelystä olisi iloa muillekin.”

Toimittaja Risto Lindstedt Tiedottaja-lehdessä 1/91.

Tiedotustutkimus ilmestyy vuonna 1991 seuraavasti:

	deadline	ilmestyy
3/91	31.08.	15.10.
4/91	31.10.	15.12.